

ANNO DOMINI CCCCLXX.

MAMERTUS CLAUDIANUS

PRESBYTER VIENNENSIS.

GALLANDII PROLEGOMENON DE MAMERTO CLAUDIANO.

(Galland. Vet. Patr. Biblioth. tom. X.)

I. Mamertum Claudianum, sive ut aliis placet, **A** *Claudianum* *Ecdicium Mamertum*, domo Viennensem fuisse arguit Baluzius (a) ex ipsius Claudiani litteris ad Sapandum, ubi hæc leguntur (b): *Admonitus quoque sis oportet Viennensis urbis nobilitatis antiquæ, cuius tu civis et doctor non otio duplex debitum solves, a quo bisariam queritur vel patribus respondere vel patriæ. Monasticum Institutum virente in ævo primum professus, ut scribit Sidonius in ejus epitaphio (c), postea presbyter fuit Viennensis sub sancto Mamerto episcopo ejus fratre natu majore, illiusque strenuus adjutor eodem Sidonio teste. Mamertus præsul, inquit (d), suspiciebat Claudianum granditer, habens in eo consiliarium in judiciis, vicarium in ecclesiis.... in tentionibus comitem, in expositionibus interpretem, etc. Hinc proinde in ipsius Claudiani epitaphio Sidoniana epistole modo citate subjecto dicitur *antistes in ordine secundo*. Scilicet, Sirmondo interprete, Mamertum fratrem episcopum plurimis in rebus ita sublebat, ut quamvis presbyter tantum esset, episcopus ipse quodammodo videretur. Atque hæc quidem postrema Sidonii verba minus rectè animadversa, in causa fortasse fuerint cur Gennadius Claudianum nostrum *episcopum* appellavit (e): nisi mavis cum aliis corruptum esse illum Gennadii locum, quippe qui postea eum *presbyterum* vocet (f). Quem tamen errorem deinceps erravit Trithemius (g): et, quod mireris, etiam Canisius (h); licet a Baronio edoctus (i) quem laudat, ab eo sibi cavere potuisset. Cæterum claruit Claudianus inclinante sæculo v. Constat enim ipsum tres libros *de Statu animæ* de quibus mox verba faciemus, circa annum CCCCLXX nuncupasse Sidonio patrio, nondum ad Arvernensem episcopatum evecto. Supremum autem diem clausisse videtur anno CCCCLXXIII aut CCCCLXXIV, quo Viennam profectus idem Sidonius, cum Claudianum e vivis sublatum comperisset, *super unanimi fratris ossa*, ut ipsemet testatur (j), lugubre carmen conscripsit. De utraque vero temporis notatione viri eruditissimi consulendi (k).*

II. Porro qualis quantusque fuerit Claudianus, sive illius mores sive ingenium spectes, luculenter nos edocet laudatus Sidonius. Et primum quidem (l): « Quis, ait, competenti præconio illum extollat? quod conditionis humanæ per omnia memora, clericos opere, sermone populares, exhortatione moerentes, destitutos solatio, captivos pretio, jejunos cibo, nudos operimento consolabatur. Pariter et sæper his plura replicare superforacum statuo. Nam merita tua quibus divitem conscientiam censu pauperatus locupletavit, spe futuræ retributionis celare plus studuit. » Hæc ille pauca de Claudiani pietate. Cujus præterea ingenium suspiciens, ambigit (m), nem quisquam ei par surrecturus sit. « Vir siquidem, inquit, fuit providus, prudens, doctus, eloquens, acer, et hominum ævi, loci, populi sui ingeniosissimus, qui que incoscienter salva religione philosopharetur. » Et post pauca: « Deus bone, ait, quid erat illud, quoties sola consultationis gratia conveniebamus? Quam ille omnibus statim non dubitans, non fastidiosus aperiebat? voluptuosissimum reputans, si forte oborta quarumpiam questionum insolubilitate labyrinthica, scientiæ suæ thesauri eventilarentur... Quis enim virum super abditis consulere invitæ, a cæsis disputationis communionem ne idiotarum quidem imperitorumque sciscitatio repudiaretur? » Hæc summatione de Claudiani doctrina ex Sidonio descripsimus, qui tamen in ejus laudes cum hic tum alibi latius excurrit.

III. Jam vero inter florentissimi hujus ingenii litterarum monumenta quæ superant (aliqua enim nonnulla veteribus memorata, non sine factura ecclesiasticæ antiquitatis interierant), eminent *de statu animæ* libri tres contra Faustum Reiensem conscripti. Etenim hic præsul epistolam vulgavit bipartitam, ex qua Gennadius duos distinctos libellos facit (n). In parte nimirum prioræ Arianos et Mæcedonianos refellit: in posteriore autem pugnat *adversus eos qui dicunt in creaturis aliquid esse incorporeum*. Et posterior quidem epistole Faustiniæ pars comparet in Patrum bibliothecis, Claudiani libris eo nomine

(a) Baluz., præfat. ad tom. VI Miscell., pag. ult.

(b) Ibid., pag. 537.

(c) Sidon., lib. iv, epist. 11.

(d) Id., ibid.

(e) Gennad., de Vir. illustr., cap. 67.

(f) Id., ibid., cap. 75.

(g) Trith., de Script. eccl., num. 178.

(h) Canis., Thes. tom. I, pag. 361, in not.

(i) Baron., ad ann. 490, § 39.

(j) Sidon., lib. iv, epist. xi.

(k) Tillemont, Mémoires ecclés., tom. XVI, pp. 215, 245; Histoire littéraire de la France, tom. II, pp. 448, 445.

(l) Sidon., lib. iv, epist. 11.

(m) Id., ibid.

(n) Gennad., de Viris illustribus, cap. 85.

præmissa quod illam impugnandam sibi sumpserit presbyter noster Viennensis. Integræ vero eandem epistolam primus edidit Canisius (a), ex quo deinceps in bibliothecis Patrum Parisiensem (b) et Lugdunensem (c) transit. Sed ut ad Mamertum redeamus, tres ejus libros contra Faustum elucubratos eximiis præconiis passim laudat Arvernorum episcopus, ex quibus hæc tantum seligimus (d) : « Librum, inquit, de *Statu animæ* tribus voluminibus illustrem, Mamertus Claudianus, peritissimus Christianorum philosophus et quorumlibet primus eruditorum, totis aetate philosophiæ membris, artibus partibusque conere et excolere curavit, novem quas vocant Musas, disciplinas aperiens esse, non feminas. Namque in paginis ejus vigilax lector inveniet veriora nomina Camænarum, quæ propriam de se sibi pariunt nuncupationem. Illic enim et grammatica dividit, et oratoria declamat, et arithmetica numerat, et geometria metitur, et musica ponderat, et dialectica disputat, et astrologia prænoscit, et architectonica struit, et metrica modulatur. » Hæc ille. At longe cumulatisimam laudibus eosdem libros auget ipsemet Arvernensis antistes in litteris auctori Claudiano inscriptis, quas infra duabus aliis epistolis presbyteri nostri Viennensis intextas reperies. Et jure quidem tantis laudibus effertur Claudianus; quippe qui scilicet, inquit magnus Baronius (e), una cum theologicis facultatibus, cæteris quoque scientiis polleret : ut plane veritatis assertorem, non autem adulatorem Sidonium fuisse cognoscas.

IV. Unum tamen hic adnotare fortasse juverit : Claudianum nimirum in ea fuisse sententia (f), constare angelum et corpore et spiritu, præcipua inter creaturas dignitate formato. Quem ad locum hæc advertit Huetius (g) : « Mamertum sua videtur fefellisse ratio : nam vitalem ipsum spiritum vel incorporeum esse dicet, vel corporeum : si incorporeum esse velit, quare non totam idem Angeli naturam pro incorporea admittat, causa non est : si corporeum ; ut nullum corpus ex ejus sententia sponte sua vivere potest : ergo alio spiritu excitante vivecat necesse est. Eadem porro de tertio illo spiritu, atque item de quarto, et sic in infinitum recurret quæstio. » Hactenus V. C. Ejusdem quoque Mamerti de Angelorum corporibus placita perstringuntur in Brasichelano Indice librorum expurgandorum (h). Cæterum hæc paucos ex antiquis Patribus in eandem opinionem declinasse compertum habemus. Qua de re præter laudatum Huetium, Muratorium item adire

A haud pigeat, ubi quid de quæstione, utrum Angeli corporei an incorporei sint, credendum inquirat (i).

V. Horum autem trium Claudiani librorum editionem prelo consignaavimus, quam Andreas Schottus post collationem a Joanne Wowerio cum membranarum Plantinianis institutam recensuit, exegitque cum ad exemplar anno 1520 Basileæ studio Petri Mosellani vulgatum et Cellensi Germaniæ bibliotheca, tum in primis ad vetustiore codicem Tornacensem bibliothecæ Benedictinorum ad sanctum Martinum : quo munere perfunctus loca prope innumerabilia sibi fuisse restituta profitetur. « Lutetiæ enim, inquit, bis terve ita opera typographica eum auctorem in Patrum veterum Bibliotheca deformarunt, nihil ut sanum integrumve in horrido illo dicendi genere legi posset aut intelligi, nedum ad cognoscendum subtilia illa invitarent. » Hujusmodi vero Schotti editio primum prodit anno 1618, in bibliotheca Patrum Coloniensi, repetita deinceps in Lugdunensi anno 1677. Cum vero nobis haud esset in promptu editio Coloniensis, Lugdunensi usi sumus (j) : quam tamen pluribus in locis male habitam cum ea contulimus quæ occurrit sive in bibliotheca PP. Parisiensi (k), sive in Orthodoxographis (l). Hinc factum ut non solum complura typographica menda fuerint sublata, verum etiam multa integritati restituta, ut inita comparatione ac ex notulis subjectis compertum fiet. Præterea longiora capita, quo facilius lectio procederet, in sectiones distinximus. Sed illud in primis commodi accessit, quod ex eadem Parisiensi bibliotheca (m) commentariolum desumpsimus Sidonio ab eodem Claudiano inscriptum, atque ad idem argumentum de *Statu animæ* respiciens. Mirari vero subit ejusmodi commentariolum in editione Lugdunensi fuisse omissum (an etiam a Schotto in Coloniensi?), cum tamen utraque Orthodoxographia cum Heroldi. tum Grynæi anno 1555 et 1569 typis Basileensibus divulgata illud exhibeant, ad quæ propterea exemplaria nostrum diligenter exegimus.

VI. Jam vero tres de *statu animæ* libros excipiunt duæ Mamerti Claudiani epistolæ. Et altera quidem ad Sidonium, cui ea quoque subjicitur qua idem Sidonius Claudiano respondet : altera vero ad Sapaudum rhetorem Viennensem ; ad quem scribens ipsemet Sidonius (n), eum ita laudat, ut Quintiliano et Palladio summis rhetoribus comparare haud vereatur. Hanc autem elegantissimam Claudiani epistolam primus ex archivo regio Parisiensi e tenebris eruit Baluzius (o), sed nonnullis in locis minus emendatam, ut ad paginarum lin-

(a) Canis., *Thes.* tom. I, pp. 361-365.

(b) *Biblioth. PP.* Paris. ann. 1644, tom. III, pp. 359 seqq.

(c) *Biblioth. PP.* Lugd. tom. VIII, pp. 548 seqq.

(d) *Sidon.*, lib. v, epist. 2.

(e) *Baron.*, ad ann. 490, § 38.

(f) *Claud.*, de *Stat. anim.*, lib. I, cap. 14.

(g) *Huet.*, *Origenian.*, lib. II, cap. 2, quæst. § 8, pag. 71.

(h) *Brasich.*, *Ind.* tom. I, pagg. 444 seq., edit.

Rom. 1608.

(i) *Murat.*, de *Ingen. moder.*, lib. I, cap. 13, pp. 106 seq., edit. Paris.

(j) *Bibl. PP.* Lugd., tom. VI, pp. 1045-1074.

(k) *Bibl. PP.* Paris., tom. IV, part. I pp. 599-638.

(l) *Orthodox.*, pp. 1250-1305.

(m) *Bibl. PP.* Paris., l. c., pp. 654-658.

(n) *Sidon.*, lib. v, epist. 10.

(o) *Baluz.*, *Miscell.* tom. VI, pag. 55v.

būm inuimus. Cæterum de Sapaudo plura erudite observata videas apud Historiæ litterariæ Gallicæ auctores (a). His porro duabus epistolis carmen subdividimus, *Pange lingua gloriosi prelium certaminis*, cujus idem Sidonius in litteris ad ipsum Claudianum meminisse videtur his verbis (b): *Jam vero de hymno tuo si percunctere quid sentiam, commaticus est, copiosus, dulcis, elatus et quoslibet lyricos dithyrambos amœnitate poetica et historica veritate supereminet.... Excrescit amplitudo proloquii angustias regulares, et tanquam parvo auro grandis gemma vix capitur*, etc. Ad quem locum Sirmondus: « Annotarat, inquit, scholiastes quidam hymnum significari cujus initium est, *Pange lingua gloriosi prælium certaminis*. Et quidem stylum redolet cultiorem, quam Fortunati esse soleat, cui tamen illum tribuunt antiqui etiam scriptores et codices. In eum præterea scite cadunt omnia

(a) Hist. littér. de la France, tom. II, pag. 498.

(b) Sidon., lib. IV, epist. 3.

A quæ laudantur a Sidonio. Scriptus est versibus trochæis, quibus inserti aliquando pyrrichii numeri. Commaticus est, crebris aptisque commatiis incisiis, sententiis non interruptis, sed molliter cum versu cadentibus. Denique Claudiano carmen hoc vindicat non solum vetus scholiastes quem dixi, verum etiam Gennadius, non quidem ut editus est, sed prout in codice cœnobii S. Michaelis de Tumba vulgatis auctior in Claudiani mentione legitur his verbis: *Scriptus et alia nonnulla, inter quæ et hymnum de passione Domini, cujus principium est, Pange lingua gloriosi. Fuit autem frater Mamerti Viennensis episcopi.* Hæc ille. Alia quidem poemata plerique recentiorum Claudiano attribuant: quæ tamen sive Damasum papam, sive Paulinum Nolanum auctorem agnoscunt; quem admodum post Tillemontium (c), Historiæ Gallicæ litterariæ scriptores eruditi liquido evincunt (d).

(c) Tillem., Mém. eccl., tom. XVI, pag. 126.

(d) Hist. littér. de la France, tom. II, pag. 455.

MAMERTI CLAUDIANI

PRESBYTERI VIENNENSIS

DE STATU ANIMÆ LIBRI TRES.

Præfatio.

PRÆFECTORIO PATRICIO, DOCTISSIMO ET OPTIMO VIRO C. SOLLIO SIDONIO CLAUDIANUS SAL.

Editionem libellorum quos de animæ Statu condidi, reticendi cautus et loquendi pensus arbiter, mihi imperasti. Fas fuit memet doctissimi atque amantissimi vel peritiæ celere, vel credere amicitia. Sed, ut tute egregie compertum tenes, multum hoc idem mihi, et idem ipsi tecum magni admodum viri negotium dedere, quod egomet haud temere suscepissem, nisi id spernere periculosius, quam agere laboriosius judicasset. Quanquam pro virili parte meum quoque fuerit, vel non admonitum, prout posse subest, asserere veritatem. Scripsi igitur pauca hæc, veluti quædam rationum semina: quæ studiosus quisque, si non otiose capessat, ut ego arbitror, multa exinde derivare poterit: quæ etsi angustis emanantia venulis, in magnos tamen amnes longiore prokursu exuberabunt. Ego vero et fraudatus temporis, et occupatus animi, satis habui, quantum ad negotii præminentiam spectat, quam succinctim atque uti digito, vel denotare vitanda, vel ostendere sequenda. Sane opusculum illud sine auctore proditi-

tum, et usquequaque perquiratum, toto agmine sui in aciem eductum, et conserta nobiscum manu congressum, viceritne, cesseritve, tu potissime disertorum fertis sententiam. Sed ut quisque lecturus a præfatione percipiat styli nostri seriem:

Primus liber in sui primordio breviter astruit, impassibilem divinitatem nulli prorsus affectui subjacere. Post, de animæ statu varium cum adversario luctamen alternat. Ab hinc itidem ad erudiendum in ea quæ sunt obscuriora, lectorem, quippiam ex geometricis et arithmetiis atque etiam ex dialecticis, et nonnullis prout interfuit usui, philosophomenon regulis, modeste ac moderate, et quam potuit parciter prælibavit, habita identidem cum adversa parte congressione: sicque adjectis nostris aliquot sine alienorum interpolatione, finem liber accepit

Secundus post principium, de mensura, numero et pondere non otiose, et ut autumo, non infructuose dissertat: ubi si cognitor adsit intentus, sub adminiculo pietatis per differentium creaturarum gradus,

^a Censuere nonnulli legendum *Præfecto prætorio*. Sed nihil mutandum. Sidonius lib. I, epist. 7, pag. 888: *Abite degeneres, et præfectoris patribus indigni*

Neque aliter legit eandem inscriptionem Sirmondus ad Sidonii opera sub initium et alibi.

^b Al. *tempore... animo*.